

Cevrî Usta'ya Ait Bir Vakfiye

Habibe Kazancıođlu*

Öz

Osmanlı Devleti'ni medeniyet seviyesine taşıyan önemli unsurlardan birisi de hiç şüphesiz vakıf sistemidir. Başta padişah, hânedân üyeleri ve devlet adamları olmak üzere pek çok kimse imkânları ölçüsünde vakıf kurmuştur. Vakıf kuranlardan biri de Sultan II. Mahmud'un şehzâdeliği sırasında onun hayatını kurtararak Osmanlı Devleti'nin geleceğini etkileyen Cevrî Usta'dır. Cevrî Usta, bu olaydan sonra Sultan II. Mahmud'un taltifiyle Hazînedâr Ustalık görevine getirilmiştir. Cevrî Usta bu görevi yürüttüğü 1808 yılından vefat ettiği 1819 yılına kadar geçen kısa süre içinde vakıflar kurmuştur. Cevrî Usta'nın 1231 (1816) tarihli vakfiyesi Tophane (İstanbul) Semti'nde Sefer Kethüda Mahallesi'nde inşa ettirdiği bir çeşmeyi ve bu çeşmenin su yollarını konu almaktadır. Cevrî Usta'nın kurduğu bu vakfın gelir kaynağı ise daha sonra akâra dönüştürülecek bir miktar paradır. Vakfiye, vakfiyede anılan çeşme, bu çeşmenin su yolları, vakfın geliri ve bu gelirlerin nerelere harcanacağı hakkında bilgi vermesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cevrî Usta, Tophane, vakıf, vakfiye, çeşme, para.

A Waqfiyya That Belongs To Cevrî Usta

Abstract

One of the important elements carrying the Ottoman Empire to a high level of civilization of its era is undoubtedly the waqf system. The Sultans being at the fore front, the dynasty members and dignitaries, many people established waqfs the attributes of which were dependent upon the extent of their wealth. One of the people setting up a charity was Cevrî Usta who saved şehzade Mahmud's life and affected Ottoman Empire's future. As a result of his outstanding favour, Cevrî Usta was rewarded by Sultan Mahmud II and appointed as Hazînedâr Usta. While being Hazinedar, Cevrî Usta founded many charities between 1808-1819. She died in 1819. Her waqf contains a fountain and its water ways which was built by Cevrî Usta in 1231 (1816) in Tophane (Istanbul) Sefer Kethuda Street. The source of income of the foundation was amount of money which was later used to buy real estate. The waqfiyya of the foundation provides important information about fountains and their waterways, the revenues and the expenditures of the waqf.

Keywords: Cevrî Usta, Tophane, waqf, waqfiyya, water fountain, money.

* Yrd. Doç.Dr. Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. habibekazancioglu@trakya.edu.tr

I. Cevrî Usta (d. ? / ö. 1819)

Cevrî, 19. yüzyılda Osmanlı saray hizmetine cariyeye olarak girmiştir. Dolayısıyla diğer cariyeler gibi gerçek ismi, doğum yeri, doğum tarihi, saraya ne zaman ve kaç yaşında alındığı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Cevrî hakkında kaynaklardaki bilgiler genellikle Cevrî'nin şehzade iken Sultan II. Mahmud'un hayatını kurtararak devletin siyasî bir çıkmaza girmesini engelleyen tarihî olaydaki rolüyle ilgilidir.

Cevrî'nin hayatî rol oynadığı tarihî olay kısaca şu şekilde gerçekleşmiştir. Sultan III. Selim (1789-1807)'in askerî alanda yapmak istediği ıslahatlara karşılık başlarında Kabakçı Mustafa'nın bulunduğu Yeniçeri ordusu isyan etmiş ve III. Selim'i ha'l (tahttan indirme) ederek yerine yeğeni IV. Mustafa'yı tahta çıkartmışlardı. Sultan III. Selim'in taraftarı olan Alemdâr Mustafa Paşa bu olay üzerine emirindeki askerleriyle 28 Temmuz 1807'de İstanbul'a gelerek III. Selim'i tekrar tahta çıkarmak istemiş ancak saray içindeki hainler Alemdâr Mustafa Paşa'yı bir süre oyalamışlar ve bu sırada IV. Mustafa'nın da emriyle, Sultan III. Selim'i katletmişlerdi. IV. Mustafa tek başına padişah olmak için kardeşi Şehzâde Mahmud'un da öldürülmesini emretmişti. Sarayda bu arbede yaşanırken katillerin Şehzâde Mahmud'un dairesine gelmekte olduğunu duyan Cevrî, şehzadeyi kendi dairesine kaçırmayı başarmış, Cevrî'nin dairesi önünde şehzâdeyi korumaya çalışan ağalarla Sultan III. Selim'in katilleri arasında kıyasıya bir mücadele başlamıştı. Dairenin kapısı önünde şehzadeyi korumaya çalışan ağaların yaralanmasıyla savunmasız kalan dairenin merdiven başına bu kez elindeki bir kül çanağıyla Cevrî çıkmış, bir yandan ağalara içerdeki şehzadeyi damdan kaçırmalarını söylerken diğer yandan da elindeki kül çanağından külleri katillerin yüzlerine savurmuştur. Yaklaşık beş dakikalık bu oyalamanın ardından içerideki ağalar şehzâdeyi dairenin damındaki bir boşluktan çıkarmayı başarmışlardır. Bu sırada saray kapılarını kırarak içeri girmeyi başaran Alemdâr Mustafa Paşa, III. Selim'in naaşıyla karşılaşmış ve yanına getirilen Şehzade Mahmud'a "Ah Efendim, ben amcanı tahta çıkarmak için gelmiştim. Kör olası gözlerim onu bu halde gördü

bâri seni tahta çıkartarak teselli bulayım" diyerek şehzadeyi tahta çıkarmıştır.¹

Cevrî'nin kahramanca mücadelesi ve hayatı pahasına yaptığı fedakârlık yeni padişah Sultan II. Mahmud tarafından unutulmamış, Padişah, Cevrî'ye bolca ihsanlarda bulunmasının yanı sıra *Hazînedâr Ustalığ*² görevini de vererek bu şekilde onu taltif etmiştir. Bundan sonra da Cevrî, *Cevrî Usta* veya *Cevrî Kalfa* unvanlarıyla anılır olmuştur (Ahmed Cevdet Paşa, ¹²⁸⁸: 394). Sultan II. Mahmud ayrıca Cevrî Kalfa'ya Büyük Çamlıca (Üsküdar)'da bir de köşk yaptırmıştır (Nirven, 1985: 3225).

Cevrî Usta'yla ilgili kaynaklarda Çerkez asıllı (Koçu, 1985: 3522) olduğu yazılmaktaysa da *Tarih-i Cevdet*'te Cevrî Usta'nın Gürcü asıllı olduğu nakledilmektedir. Cevrî Kalfa'nın ne zaman vefat ettiği konusunda da farklı rivayetler bulunmaktadır. *Sicil-i Osmanî*'de Cevrî Kalfa'nın 1240 (1824-1825) tarihinde vefat ettiği belirtilmekle (Mehmed Süreyya, 1996: 91) birlikte Sultan II. Mahmud'un, Cevrî Kalfa'nın ruhunu şâd etmek için Sultanahmed'te yaptırdığı mektebin 1235 (1819-1820) tarihli olması Cevrî Usta'nın ölümünün de bu tarihlerde olduğunu düşündürmektedir. (Cumbur, 1985: 78). Ayrıca *Hadikâtü'l-Cevâmî*'de de Cevrî Kalfa'nın 20 Muharrem 1235 (8 Kasım 1819)'de vefat ettiği ve Sultan Mehmed Câmi-i Şerîfi yakınındaki Valide Sultan Türbesi'nde medfun olduğu kayıtlıdır. (Ayvansarâ-yi, 2001: 360-61).

Cevrî Usta'nın nerede medfun olduğuna dair bir bilgiye 12 Ramazan 1236 (13 Haziran 1821) tarihli bir arşiv belgesinden ulaşmaktayız. Zira bu belge Cevrî Usta'nın vefatından sonra vakfının mütevellisi Hayrullah Efendi tarafından verilen arz üzerine düzenlenmiştir. Hayrullah Efendi'nin sunduğu arzdan öğrendiğimize göre, Cevrî Kalfa padişahın irade-i seniyyesiyle *Ebu'l-feth Sultan Mehmed* yakınındaki Valide Sultan'ın³ türbe-i şerifine

1 Sultan III. Selim'in katledilmesi ve Sultan II. Mahmud'un tahta çıkarılması ile ilgili olarak bkz. (Ahmed Cevdet, 1288: 392-396)

2 Hazînedâr Usta: Padişahın özel hizmetine bakan cariyelere verilen ad olup, bunlara Hazînedâr Kalfa da denilirdi. Bu göreve gelmek için sıra ve kıdem aranmaz, padişah cariyelerden dilediğini bu göreve tayin ederdi. Bunların sayısı belirli olmamakla beraber on beşi geçmezdi. (Bilgi için bkz. Pakalın, 1993: 786)

3 Burada adı geçen Valide Sultan, Sultan II. Mahmud'un annesi Nakşidil Valide Sultan'dır.

defnedilmiştir. Ayrıca bu belgede vakfın idarecisi olması itibarıyla, merhume Cevrî Usta'nın vakıf gelirlerinden ödenmek üzere başta türbedârı olmak üzere Cevrî Usta'nın ruhu için Kur'an okumaları karşılığında kimlere ne kadar ücret ödeneceğine dair bilgiler ile bu giderlerin kayıtlarını gösterir hesap kayıtları yer almaktadır.⁴

II. Cevrî Usta'ya Ait Vakıf Eserler

Cevrî Kalfa, Hazînedâr Ustalıği görevinden dolayı zengin ve nüfuzlu bir saray kadını olarak yaşamıştır. Hazînedâr Ustalıği görevine getirildiği 1808 yılından vefat ettiği 1819 yılına kadar kendisinin yaptığı hayratlar olduğu gibi vefatından sonra Sultan II. Mahmud'un da onun adına yaptırdığı hayratlar da vardır.⁵ Cevrî Usta'nın hayrâtına ait en meşhur eser Sultan II. Mahmud'un onun adına Sultan Ahmed (İstanbul)'de Divanyolu Caddesi üzerinde inşa ettirdiği Cevrî Kalfa Sıbyan Mektebi ile hemen yanındaki çeşmedir.⁶ Sultan II. Mahmud tarafından Cevrî Kalfa adına yapıldığı düşünülen bir diğer eser de Üsküdar'da Bağlarbaşı semtinde Nuhkuyusu Caddesi'ndeki Cevrî Usta Câmisi'dir. (Okçuoğlu, 1994: 423-424). Ancak Çolak'ın yaptığı arşiv araştırmalarına göre bu câminin bânîsi Sultan II. Mahmud'un Hazînedâr Ustası Nakşifelek Kalfa olup câmiyi 1883-1885 yılları arasında inşa ettirmiştir. Cevrî Kalfa'nın hem "Kalfa" oluşu hem de Üsküdar'da vakfının oluşu bu câminin Cevrî Kalfa'ya ait olabileceği gibi yanlış bir düşünceyi doğurmuştur (Çolak, 2009: 118).

Sultan II. Mahmud'un Cevrî Usta adına yaptırdığı vakıf eserlerden biri de Üsküdar'da İcâdiye Mahallesi'ndeki bir çeşmedir. Çeşme günümüzde Bülbüldere-Bağlarbaşı yolu ile Çamlıca Caddesi'nin birleştiği yerde ve yeni yapılan Selâmi Ali Efendi Câmisi karşısındadır. Daha sonraları bulunduğu semte de *Kuruçeşme* olarak adını veren bu çeşme Sultan II. Mahmud tarafından 1248 (1832-1833) yılları arasında inşa edilmiştir. Çeşmenin suyu Çamlıca civarından getirilmiştir (Çolak, 2009: 147). Bu çeşmenin su yoluyla ilgili olarak Saadi Nazım Nirven bize şu bilgileri aktarmaktadır:

"Sultan II. Mahmud, Cevrî Usta'ya Büyükçamlıca'da bir köşk yaptırmıştı. Üsküdar'da Cevrî Kalfa (Usta) Suyu adı ile anılmış suyun kaynakları bu köşkün arazisi içinde idi. Bu kaynaklardan toplanan sular künklerle Üsküdar'a Postacılar Caddesi'ne inerek İcâdiye'de İstanbul Sular İdaresi'nin Elmalı Suyu'nun Bağlarbaşı'ndaki kapalı havuzlarının karşısında, yol kenarındaki çeşmeden akardı. Cevrî Kalfa Suyu'nun ilk zamanlarda müstakil bir mecrâsı varken sonradan bu su Tophanelioğlu'nun su yoluna katılmıştır." (Nirven, 1985: 3225).

Cevrî Kalfa'ya ait bir hayır işi de onun vefatından sonra vakfının mütevellisi tarafından yapılan bir restorasyonla ilgilidir. *Hadikâtü'l-Cevâmi*'de geçen bir bilgiye göre Eyüp İskelesi Mescidi (Büyük İskele Câmii),⁷ Cevrî Kalfa'nın vefatından sonra dönemin Şehremîni ve aynı zamanda Cevrî Usta Vakfı'nın mütevellisi olan Hayrullah Efendi tarafından Cevrî Kalfa'nın vakıf gelirlerinden karşılanmak suretiyle yenilenmiştir (Ayvansarâyi, 2001: 360-361).

Sultan II. Mahmud tarafından Cevrî Usta adına yaptırılan vakıflardan başka Cevrî Usta'nın kendi bütçesiyle yaptırdığı ve kendi mülkünden gelirler tahsis ettiği Beyoğlu (İstanbul) Tophane Sementi Sefer Kethüda Mahallesi'nde inşa ettirdiği ve adına vakfiye düzenlediği bir çeşmesi vardır. Nitekim Başbakanlık Osmanlı Arşivi Evkaf Muhasebe Defteri'nde geçen "...Nezâretimizde olan evkaftan Tophane'de Sefer Kethüda Mahallesinde vâki' Hazînedâr-ı hazret-i cihândârî Cevrî Usta'nın çeşme-i latîf-i müber-râsı"⁸ ifadeleri de Cevrî Kalfa'nın vakfiyede adı geçen yerde bir çeşme yaptırdığını teyit etmektedir.

Cevrî Kalfa'nın Tophane'deki çeşmesiyle ilgili olarak bazı arşiv belgelerinde ise Cevrî Kalfa tarafından yaptırılan çeşme, Tophane'ye bağlı Kovacıdede Mahallesi'ndedir. Ancak Sefer Kethüdâ Mahallesi'ndeki çeşme ile bu çeşmenin ayrı iki çeşme mi yoksa aynı çeşme mi olduğu konusunda kesin bir şey söylemek zor olmakla birlikte çalışmamıza konu olan vakfiyenin düzenlenme tarihi ile Kovacıdede Mahallesi'ndeki çeşmenin isminin geçtiği *Hatt-ı Hümâyûn*'un aynı 1231(1816) tarihli olma-

4 Bilgi için bkz. BOA., *EV. HMM. d.*, 8682.

5 Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çolak, 2009: 117-153).

6 Cevri Kalfa Sıbyan Mektebi hakkında geniş bilgi için bkz. (Eyice, 1993: 461-62); Cevri Kalfa Çeşmesi için bkz. (Tanışık, 1943: 243-244).

7 Hacı Mahmud Ağa Câmî olarak da bilinen bu câmi Eyüp vapur iskelesi civarında Eyüp iskelesi ile Hünkâr İskelesi mahalline giden yolun birleştiği yerde ve Kızıl Mescid Sokağı'nın karşısındadır. (Geniş bilgi için bkz. Çolak, 2009: 148)

8 BOA. *EV. HMM. d.*, 8457.

sı bu iki çeşmenin aynı çeşme olduğu düşüncesini güçlendirmektedir.⁹

III. Cevri Usta Vakfiyesi'nin Değerlendirmesi

Cevrî Usta'ya ait vakfiye, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi(VGMA)'nde 746 numaralı defterin 10. sayfasının 6. sırasında yer almaktadır.¹⁰ Vakfiyede geçen, "...*hâlen* Harem-i Hümâyûn-ı ismet-makrûnda hazînedâr ustalık hizmetiyle müşerref olan..." ifadelerden anlaşıldığına göre vakfiye Cevrî Kalfa'nın Hazînedar Ustalık görevini yürüttüğü 23 Recep 1231 (19 Haziran 1816) tarihinde düzenlenmiştir. Vakfiyede Cevrî Kalfa'nın künyesi *Cevrî Usta ibne-ti Abdülmennân* olarak geçmektedir. Divânî yazı biçimiyle yazılmış olan vakfiye, üç sayfa olup 113 satırdır. Vakfiye yazım usulü gereği besmele ile başlamakta, Allah'a hamd ve senâ edildikten sonra Hz. Peygamber'e salavat getirilmekte ve hayır yapmanın önemine vurgu yapan âyet-i kerîmelerle devam etmektedir.

Cevrî Usta, Osmanlı Devleti'nde saray kadınlarının şer'î işlerinde Dârüssaâde Ağaları'nın vekil tayin edilmesi geleneğine uyarak vakfiyesinin düzenlenmesinde kendisine Dârüssaâde Ağası Hâfız İsa Ağa'yı vekil tayin etmiştir. Vakfiye, Beşiktaş'taki sarayda Dârüssaâde Ağası'nın odasında düzenlenmiş, dönemin şehremîni Hayrullah Efendi de kâim-makâm-ı mütevellî sıfatıyla bulunmuştur.

Vakfiyeye göre Cevrî Usta kendi malından, Galata'ya bağlı Tophane semtinde Sefer Kethüdâ Mahallesi'nde yer alan Sefer Kethüdâ Mescidi¹¹ Vakfî'na günlüğü üç akçe olmak üzere *mukâta'a*-

*zemîn*¹² ödemek suretiyle adı geçen mescidin bitişğine uzunluğu ve genişliği hesap edilerek 48 *zirâ'* ölçülerinde bir çeşme¹³ yaptırmıştır. Vakfiyeden anlaşıldığına göre bu çeşmenin suyu, Sultan I. Mahmud'un Bağçe Karyesi'nde¹⁴ inşa ettirdiği bendin sularına takviye olsun diye Sultan III. Selim'in annesi Mihrişâh Vâlîde Sultan tarafından yine aynı yerde inşa edilen bentten gelmektedir.

Osmanlı Devleti'nde günümüzdeki barajların karşılığı olarak padişah ve hânedân üyeleri tarafından hayır amaçlı bentler inşa edilirdi. Yine hânedân üyeleri başta olmak üzere hayırsever kimseler halkın su ihtiyacını karşılamak üzere bentlerden gelen sulara bağlı olarak çeşmeler yaptırırıldardı. Bent inşa ettiren hânedân üyeleri hariç, diğer hayırsever kimseler çeşmelerinden akacak su için bent yaptran vâkıflara günlük olmak üzere bir miktar para öderlerdi. Böylelikle suyu kiralamış olurlardı ki bu anlaşmanın karşılığı olarak da ellerinde birer *temessük* bulunurdu.¹⁵ Nitekim Cevrî Kalfa da Tophane'de Sefer Kethüda Câmisi'nin bitişğinde inşa ettirdiği çeşmesinin suyunu Mihrişah Valide Sultan'ın Bağçe Karyesi'nde inşa ettirdiği bendinden getirtmiş ve bu su için Mihrişah Valide Sultan Vakfî'na *icâre-i müeccele*¹⁶ ile bir *masura*¹⁷ su için günlük iki akçe ödemiştir.

Cevrî Kalfa, vakfiyesinde geçen "...ana musluğundan ahz çeşme-i merkûmlarına varınca kendi mâllarından kanavât-ı ferşiyye ihdâ eyledikleri bir masura mâ-i lezîzin kanavât-ı müsennât-ı memlû-

9 "Harem-i Hümâyûn-ı ismet-makrûn-ı mülûkânede Hazînedârlık hizmet-i celîlesıyla *müşerrefe olan* ismetlü Cevrî Usta hazretlerinin Eğriboz Sancağı'nda Livâdiye kazasında Demircayırı demekle arîf bir kıt'a çiftlik bâ-temessük sâhib-i 'arz ve bâ-hüccet-i şerîyye ber-vech-i mülkiyet 'uhdelerinde olup da'avât-i hayriye ile âlem-i fânide ismini ibkâ etmek aksây-ı a'mâlî olmaktan nâşi Tophane'de Kovacıdede Mahallesi'nde hasbinallâhi te'âlâ müceddeden inşasına muvaffak oldukları mâ-i lezîz çeşmenin..." BOA., *HAT.*, 1535; konuyla ilgili şu belgelerde de aynı yer ismi geçmektedir: BOA., *C. BLD.* 144; BOA., *C. BLD.*, 118.

10 VGMA, 746: 10-12.

11 Sefer Kethüdâ Mescidi (Câmi): Bu câmi, günümüzde Tophane (İstanbul) semtinde Boğazkesen Caddesi'nde bulunmaktadır. Bostaniçi Câmi olarak da bilinen bu câminin bânisi Tersane Kethüdâlığı yapmış olan Sefer Kethüdâ'dır. Küçük Piyale Paşa Mahallesi'nde inşa ettirdiği mektebin bahçesinde medfundur. (Ayvansarâyi, 2001: 465)

12 Mukâta'a: Arsası vakıf olup üzerindeki bina ve ağaçları mülk olan akârlara mutasarrıf kimsenin, arsanın sahibi olan vakfa senelik olarak ödediği bir kiradır. Takdir edilen kiraya mukâta'a denildiği gibi icâre-i zemîn de denir (Berki: 38).

13 Bizzat yerinde yaptığımız incelemede vakfiyede geçtiği şekliyle Sefer Kethüda Camisi'nin arka tarafında, camiye bitişik olarak inşa edilmiş, üzerinde kitabesi olmayan bir çeşme olduğunu gördük. Cevrî Kalfa'ya ait olduğu kuvvetle muhtemel olan bu çeşme ayrıca câminin içinden geçişi olan ve câmiden dışarıya doğru bir çıkıntı teşkil edecek şekilde inşa edilmiş bir su haznesine de sahiptir.

14 Bağçe Karyesi günümüzde Sarıyer ilçesine bağlı Bahçeköy isimli belde olup burada yedi tane tarihî su bendi bulunmaktadır.

15 Konuyla ilgili bilgi için bkz. (Güneri, 1971: 69).

16 İcâre-i müeccele: Peşin olmayıp hâsılât zamanında veya sene sonunda ödenen vergidir. (Pakalın, 1993: 16)

17 Masura:1 lüle suyun 8'de birine karşılık gelmektedir. (1 lüle su: 36 litre / dakika)

kesi ve kanavât-ı mezkûreye tab'iyetiyle mâ-i lezî-i merkûmu râtibe-i mâl ve enfûsî menâllerinden ifrâz ve kemâl-i imtiyâz ile..." ifadelerinden kendi parasıyla yaptırdığı bu çeşme ile birlikte bu çeşmenin kanavâtını yani ana musluk¹⁸ ile çeşmesi arasındaki suyollarını da inşa ettirerek vakfetmiştir. Yine Cevrî Kalfa vakfiyesindeki "...muhtâr kıldıkları râyic ve fi-hâze'l-vakt kırk bin gurus nukûdları hasbeten-li'l-lâhi'l-'aliyyi'l-a'lâ ve taleben li-marzati rûh-i rasûli'l-mu'allâ vakf-ı sahîh-i şer'î-i müebbed ve hasb-i sarîh-i mer'î-i muhalled ile vakf ve habs buyurub..." ifadelerden anlaşılmalıdır ki inşâ ettirdiği çeşme ve bu çeşmeye tabi suyollarının gerek bakım ve onarımına harcanmak, çalışanların maaşlarını karşılamak, gerekse de vakfiyede adı geçen yerlere ve kimselere tahsîsât amacıyla kırk bin (40.000) kuruş para vakfında bulunmuştur.

Vakfiyede geçen "...bâ-ma'rifet-i mütevellî münâsib mahallerde akâra tebdîl birle iktizâsına nazaran icâre-i vâhide veyâhud icâreteyn-i mezkûreteyn ile tâlibine icâr olunub..." ifadelerinden anlaşıldığına göre Cevrî Kalfa'nın vakfettiği kırk bin kuruş, vakfın yararına olmak üzere vakfın mütevellisi tarafından icâre-i vâhideli¹⁹ veya icâreteynli²⁰ olmak üzere kira getiren birer akâra dönüştürülecektir.²¹

Vakfiyeden öğrendiğimize göre elde edilen bu kira gelirleri ise Vâkife Cevrî Kalfa'nın isteğine göre şu şekilde taksim edilecektir:

- 18 Ana musluk: Burada Bahçeköy'deki bentlerden gelen suların Tophane ve Beyoğlu semtlerine su vermek için kullanıldığı Taksim Maksemi kastedilmektedir.
- 19 İcâre-i vâhide: Mütevelliler veya vakfın idarecileri tarafından ay ve sene gibi geçici bir zaman için doğrudan doğruya kiraya verilen veya bu şekilde idare olunan vakıflardır. Bu türden vakıflar bina ve arazilerden oluşmaktadır. (Ömer Hilmi Efendi: 17)
- 20 İcâreteyn: İki icârlı anlamına gelmektedir. Bu tür vakıflarda mütevellî, vakfın bina veya arazi cinsinden akârını kiraya verirken iki türlü kira alır. Bunlardan ilki icâre-i muaccele olup akârın kıymetine yakın bir miktarı peşin olarak alması, ikincisi ise her yılın sonunda icâre-i müeccele adıyla tayin olunan cüz'î bir miktara kiralamasıdır. (Bilgi için bkz. Öztürk, 1995: 252)
- 21 29 Z 1234 tarihli Evkaf Defterleri muhasebe kayıtlarına göre 1231 senesi Recep ayının başlarından 1234 senesi Zilhicce ayının sonuna kadar geçen üç sene altı aylık süre içindeki vakfın îrâd ve mesârifâtı hesap edildikten sonra vakfın gelirlerinde 4299.5 kuruş artışın olduğu görülmüştür. Bu artan miktarın vakfiyedeki şart esas alınarak akârat iştira olunması kâimmakâm-ı mütevellinin tasarrufuna bırakılmıştır. BOA, EV-HMH.d., 8457

İstanbul'da Bahçekapı yakınlarında Sultan II. Mahmud tarafından inşa ettirilen Hüdâya Câmisi'nde²² her yıl Rebiülevvel ayının hilâlinde olmak üzere vakfiyede geçen ifadeyle üç nefer hoş-elhân ve hûb-âvâz ve nağme-perdâz yani güzel sesli üç kişiye Mevlid-i Şerîf okumaları karşılığında her birine senede ellışer kuruş verilecektir.

Yine Rebiülevvel ayının aynı gününde Mevlid-i Şerîf'in akabinde câmi-i şerîfin imamlarından ve hâfizlerden birkaç kimse birer aşr-ı şerîf okuyacaklar ve bu kimselerin arasında kırk kuruş taksim olunacaktır.

Yine Rebiülevvel ayının aynı gününde câmi-i şerîfin Cuma vâizi olan efendiye o gün câmide toplanmış olan -Mevlîd-i Şerîf sebebiyle- kadın-erkek bütün cemâata va'z u nasihat etmesi daha sonra yaptığı dua ve okuduğu aşr-ı şerîflerden ve diğer tesbîhât ve tehlîlâtta hâsıl olan sevabı başta Hz. Peygamber'e O'nun ailesine evladına ashâbına, daha sonra enbiyâ, evliyâ ebrâr-ı etkiyâ ve meşâyih-i asfiyâ ve mukarrebîn-i Hüdâ ruhlarına ve sâir mü'minîn ve mü'minât ruhlarına hediye etmesi karşılığında vakıftan senelik olarak yirmi beş kuruş alacaktır.

Cevrî Kalfa'nın vakfiyedeki isteklerinden birisi de yıllık olarak elde edilen kira gelirinin bin sekiz yüz elli beş kuruşu ile Rebiülevvel ayının aynı gününde oraya gelen cemaate ikram edilmek üzere şeker, şerbet, gül suyu ile bardak ve tabak (altlık) alınmasıdır. Bu harcamalardan sonra para artacak olursa bu parayla Rebiülevvel ayının aynı gününde câmi-i şerîfte eli çabuk, temiz ve pak olmak kaydıyla dört kişi şeker dağıtımında ve şerbet yapımında görevlendirilecek ve bunların her birine beşer kuruştan senede yirmi kuruş verilecektir.

Hüdâya Câmisi'nin kayyımlarına²³ Rebiülevvel ayının aynı gününde câminin kapılarını açmaları karşılığında senede on kuruş ücret ödenecektir.

22 Hüdâya Câmî: Kaynaklarda Hidâyet Câmî olarak geçen bu câmi, 1229 (1814) yılında Sultan II. Mahmud tarafından Eminönü (İstanbul)'ne bağlı Bahçekapı semtinde yaptırılmıştır. Bahçekapı İskelesi'nin bulunduğu yerlerde o tarihlerde işsiz güçsüz takımına ait bekar odaları bulunmakta olup bir süre sonra bu yerler fuşiyâta anılır olduğu gibi bu odaların olduğu sokağa da Melek Girmez Sokağı denilmeye başlanmıştır. Sultan II. Mahmud'un emriyle Yeniçeri Ağası Mahmud Efendi burayı basıp, buradaki odaları yıktığı gibi yerine padişahın emriyle Hidâyet Câmii yapılmıştır. (Câmi ile ilgili geniş bilgi için bkz. İhtifalci Mehmed Ziya Bey, 2003: 296)

23 Kayyım: Vakıf kuruluşlarını korumak, temizlemek, ışıklarını yakmak ve onlarla ilgili diğer işleri yürütmekle görevlendirilmiş kişilere verilen isim (Yediyıldız, 1983: 57).

Sefer Kethüdâ Mescidi'nde müezzin olarak çalışan kimse câmi bitişiğinde inşa edilmiş olan çeşmenin tasını sabah-akşam askıda tutacak, tasları koruyacak ve bu hizmetinin karşılığında ise günlük altı akçe alacaktır.

Kira gelirinden günlük altı akçe karşılığında sınıfta mâhir ve çalışkan bir *rahbân* (suyolcu) tayin edilecek ve bu kimse çeşmenin kanallarının gerekli yerlerinin temizliğini ve onarımını yapacaktır.

Çeşmenin ve çeşme kanallarının gerektiğinde büyük-küçük bakımı ve onarımı için gerekli masraflar *kâimmakâm-ı mütevellî*²⁴ tarafından karşılanacaktır.

Vakfın hesaplarını tutacak işinde ehil bir kimse *kâtip* olarak vazifelendirilecek ve bu kişiye günlük on akçe verilecektir.

Vakfın gelirlerini tahsil edecek bir kimse de *câbi* olarak tayin edilecek ve bu kişiye günlük olarak on akçe verilecektir.

Vakfın gelirinden senelik olmak üzere beş yüz kuruş Mekke-i Mükerreme'de ikâmet eden *kırk harem ağavâtı* (ağaları) arasında taksim edilmek üzere *Başsaka* tarafından gönderilecek ve ağaların ellerine ulaştığına dair sened vakfa iletilecektir.

Cevrî Kalfa Vakfı, padişah ve hanımlarının vakıflarının da bağlı bulunduğu ve Dârüssaâde Ağa'sının başkanlığında bulunan Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne bağlı olup nazırlık görevi de Dârüssaâde Ağa'sına bırakılmıştır. Vakfın mütevelliliği ise hayatta olduğu sürece Cevrî Kalfa'nın kendisinde olacak, dilediğini *kâimmakâm-ı mütevellî* sıfatıyla bu vazife için görevlendireceği gibi azl yetkisi de bizzat kendisinde olacaktır. Ayrıca vakıfta yapılacak değişiklikler, arttırmalar ve azaltmalar hayatta olduğu sürece Cevrî Kalfa'nın tasarrufunda buluncaktır. Cevrî Kalfa'nın vefatından sonra ise Sultan II. Mahmud'un vakıflarına *kâimmakâm-ı mütevellî* olan kimse Cevrî Kalfa'nın vakfının da mütevellisi olacaktır. Cevrî Kalfa, vakfının mütevellisine geniş yetkiler vermektedir. Nitekim vakfiyede tayin edilen masraflar ve harcamalardan geriye para artacak olursa, bu para mütevellî tarafından korunacak

ve vakıf adına *bâ-ma'rifet kâimakam-ı mütevellî vakf-ı mezkûr için akâr iştirâ ve ilhâk oluna* ifadeleri üzere akâr satın alınarak vakfa ilhak edilecektir. *Kâimmakâm-ı mütevellîye* vazifelinin karşılığı olarak ise günlük yirmi akçe ödenecektir.

Vakfiyede geçen önemli bir şart da geçen günler, aylar ve yıllar zarfında vakfın şartlarının uygulanmasında zorluklar çıkarsa vakfın gelirleri Haremeyn-i Şerifeyn fukarasına harcanacaktır. Vakfiyenin sonlarına doğru vakfın *lüzûm* ve *sıhhatine* dair fikhî yani hukuki görüşler yer almaktadır. Özellikle bunlardan birincisi mevkuf arazi üzerindeki binaların vakfedilmesi konusu olup bu konudaki farklı görüşlere yer verildikten sonra İmam Muhammed Hasan eş-Şeybânî'nin mevkuf arazi üzerindeki binaların vakfedileceğine dair hükmü esas alınmıştır.

Vakfiyedeki ikinci hukuki mesele ise vakfın *vakf-ı nukûd* yani para vakfı olmasıdır. Vakfiyede para vakfının câiz olup olmadığı konusunda da farklı görüşleri olan fıkıh âlimlerinin görüşlerine yer verilmiştir. Hâkim, para vakfının sahih olmadığını söyleyen âlimlerin görüşlerini de göz önünde bulundurmakla birlikte, hayır yapmanın önüne geçmemek için vakfiyede geçen "...İmâm Züfer aleyhi rahmetü'l-Melikü'l-ekâbirden İmâm Muhammed bin Abdullah el-Ensârî aleyhi rahmetü'l-Melikü'l-Bârî rivâyeti üzere vakf-ı nukûd ve âna (ona) müteferri' olan *şurût* ve *kuyûd* sahih olmağın..." ifadelerden de anlaşıldığına göre para vakıflarının sıhhati konusunda Abdullah Ensârî'nin İmam Züfer'den naklettiği fetvayı esas alarak vakfın tescili gerçekleştirilmiştir.

Vakfın hukuki temelleri de oluşturulduktan sonra, Bakara Sûresi'nin "Her kim bunu işittikten ve kullandıktan sonra vasiyeti değiştirirse, günahı onu değiştirenlerdir. Şüphesiz Allah (her şeyi) işitir ve (her şeyi) bilir" anlamına gelen Bakara Sûresi'nin 181. Âyet-i Kerîmesi zikredilerek vakfiye, 23 Recep 1231(19 Haziran 1816) tarihi ile noktalanmaktadır.

Vakfiyenin en sonunda ise *şuhûdu'l-hâl* yani vakfiyenin tescili sırasında şahit olarak bulunan Süleyman Ağa ibn Abdullah, Mehmed Said Ağa ibn Abdurrahman ile Darüssaâde Ağası'nın kâtipi Ahmed Halîfe'nin isimleri kayıtlıdır.

24 *Kâimmakâm-ı mütevellî*: Vakıf işlerini vakfiye şartları ve şer'î hükümler dairesinde idareye tayin olunan *mütevellînin* vekili yerinde kullanılan bir tabirdir. (Pakalın, 1993:141; 641)

Sonuç

Sultan II. Mahmud'un Cevrî Usta adına yaptırdığı vakıflar olduğu gibi Cevrî Usta'nın bizzat kendi parasıyla tesis ettiği vakıfları da bulunmaktadır. Bu vakıflardan çalışmamıza konu olanın 23 Recep 1231(19 Haziran 1816) tarihli vakfiyesi günümüz alfabesine çevrilmemişti. Bu çalışmada vakfiyenin günümüz alfabesine çevrilmesiyle Türk kültür tarihinin önemli belgelerinden biri daha gün yüzüne çıkarılmış oldu.

Cevrî Usta'nın çalışmamıza konu olan vakfını değerli kılan bir özellik de bu vakfın para vakfı olmasıdır. Bu vakıf, Cevrî Usta'nın Tophane semtinde inşa ettirdiği bir çeşme ve bu çeşmeye su getirmek için inşa ettirdiği kanallar ile yüksek meblağlı bir miktar paradan oluşmaktadır. Cevrî Usta'nın vakfiyesi, para vakıflarının uygulama sahasındaki durumları

hakkında bazı ipuçları vermekte, para vakıflarıyla ilgili bilgilerin -az da olsa- somutlaşmasına yardım etmektedir.

Cevrî Usta'ya ait bu vakfiye, vakfiyede adı geçen çeşmenin su yolları hakkında bilgi verdiğinden, dolaylı olarak dönemin İstanbul su yolları ve su teşkilatı hakkında bilgiler vermektedir.

Cevrî Usta vakfiyesini önemli kılan bir diğer özellik de vakıfta hangi görevlilerin çalıştığı, ne kadar ücret aldıkları ve nasıl idare edildikleri vb. hususlarda bilgiler aktarmasıdır. Bu bilgiler

vakfiyede geçen harcama yerlerinden hareketle hem toplumdaki ekonomik durum hakkında bilgi vermekte hem de dönemin sosyal ve kültürel hayatına ışık tutmaktadır.

Kaynaklar

1. Arşiv Kaynakları

1.1.Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

Cevrî Usta Vakfiyesi, VGMA, 746: 10-12.

1.2. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA., A. AMD., 83

BOA., EV. HMM. d., 8457

BOA., EV. HMM. d., 8682

BOA., İ. DH., 775

BOA., HAT., 1535

BOA., C.BLD., 144

BOA., C.BLD., 118

2. İnceleme Eserler

Ahmed Cevdet Paşa (1288). *Tarih-i Cevdet*. (VIII). İstanbul.

Ayvansarâyi Hüseyin Efendi (2001). *Hadikatü'l-Cevâmi*. İstanbul: İşaret Yayınları.

Berki, Ali Himmet (ty.) *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tâbirler*. Ankara: İkbâl Basımevi.

Cumbur, Müjgan (1985). "Cevrî Kalfa ve Hayratı". *Türk Edebiyatı Dergisi*. (146). İstanbul. s. 77-79.

Çolak, Orhan M. (2009). "Sultan II. Mahmud'un Hazinedar Ustası Cevri Kalfa ve Vakıfları" *Hidayet Yavuz Nuhoglu Armağanı*, İstanbul: Pamuk Yayıncılık.

Eyice, Semavi (1993). "Cevrî Kalfa Mektebi". *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (VII). İstanbul. s. 461-462.

Güneri, Hasan (1971). "Vakıf Suları ve Su Vakıfları". *Vakıflar Dergisi*. (9). Ankara, s. 69.

İhtifalci Mehmed Ziya Bey (2003). *İstanbul ve Boğaziçi*. İstanbul: BİKA Yayınları.

Koçu, Reşat Ekrem (1985). "Cevrî Kalfa". *İstanbul Ansiklopedisi*. VII, İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat. s. 3522-3524.

Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmanî*. (II). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Nirven, Saadi (1985). "Cevrî Kalfa Suyu". *İstanbul Ansiklopedisi*. (VII). İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat. s. 3525.

Okçuoğlu, Tarkan (1994). "Cevri Usta Camii". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları. s. 423-424.

Ömer Hilmi Efendi (ty.). *İthâfü'l-Ahlâf fî Ahkâmî'l-Evkâf*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Öztürk, Nazif (1995). *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Pakalın, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. (I), (II), (III). İstanbul: MEB Yayınları.

Tanişık, İ. Hilmi (1943). *İstanbul Çeşmeleri*. İstanbul: Maarif Matbaası.

Yediıldız, Bahaeddin (1983). "Vakıf İstihlaları Lügatçesi". *Vakıflar Dergisi*. (17). Ankara. s. 55-60.

Ekler**Ek 1: Cevrî Usta'nın 1231 / 1816 Tarihli Vakfiyesi'nin Transkripsiyonu** (VGMA, 746: 10-12)

Hâlen Harem-i Hümayûn-ı ismet-makrûnda hazînedâr ustalık hizmetiyle müşerreffe olan 'izzetlü ismetlü Cevrî Usta ibnetü Abdü'l-mennân'ın vakfiyesidir.

Bismillâhirrahmânirrahim

Hamd-i bisyâr ve senâ-yı bî-hadd ü şümâr ol vâkîf-ı serâ'ir-i âlem ve raz-dân-ı kulûb-ı benî âdem kârfemâ-yı kalem ve tekvîn mübdî-i semâvât u zemîn-i bahşâyende-i hazâin-i cûd cenâb-ı vâcibü'l-vücûd hazretlerinin melce-i kâinât ve melâz-ı kâffe-i mevcûdât olan dergâh-ı 'azîmet penâhına ref' olunur ki mebnâ-yı saray-ı bülend-i evvân-ı âsumân ve bedâyi'-i hırz-ı karîb-i kevn ü mekâna ber-muktezâ-yı hikmet-i emru'l-lâh resm-i acîb üzere binâ ve nev'-i benî âdemi *lekad halakna'l-insâne fi ahzeni takvîm*²⁵ nass-ı mübîn ve âyet-i kerîmi üzere ketm-i âdemden ibdâ' ve inşâ eyledi ve cevâhir-i tâbende salât u selâm u ferâ'id-i tahiyât-ı ebed bi-müveddet-i sa'âdet fercâm sultân-ı serîr olan illet-i gâ'iyet-i icâd-ı eflâk şeref-bahşâ-yı evreng-i sa'âdet ferman-fermâ-yı iklîm-i şefâ'at efdâl-i enbiyâ ve resûl-i hâdî-yi eşrefterîn-i sübül-i Muhammedü'l-Mustafa 'aleyhi ve 'alâ âlihi ve ashâbihi ekmelüt-tahiyye hazretlerinin mûtâf-ı kudsiyyât ve mâliş-gâh kerre ve beyân olan merkad-ı mu'attar ve ravza-i mutahharalarına îsâr u nisâr olunur ki sa'âdetmendân erbâb-ı hayr ve salâh *femen ya'mel miskâle zerretin hayran yerah*²⁶ mazmûn-ı icâz nümûnu üzere zîr-i livâ-yı merhametü'n-nüvâlarında âsûde-nişîn-i zülâl-i 'inâyet olurlar. Amma ba'd: İşbu kitâb-ı sıhhat-nisâb ve bu hitâb-ı 'anberîn-i nikâbın tahrîr u imlâ ve tastîr u inşâsına bâ'is u bâdî ve sebeb u dâ'î oldur ki hâlen Harem-i Hümayûn-ı ismet-makrûnda hazînedâr ustalık hizmetiyle müşerreffe olan 'umdetü'l-muhadderât zübdetü'l-mestûrât sâhibetü'l-hayrât ve'l-hasenât ve rağîbetü'l-cennet ve'd-derecât bâ'isetü hâze'l-kitâbü'l-müstetâb 'izzetlü ismetlü Cevrî Usta ibnetü Abdü'l-mennân dâmet 'izzetühâ zâdet iffetuhâ hazretlerinin ber-vech-i âtî vakf-ı şerîfleri husûsunu mahallinde istimâ' ve fasl u hasmı irade

buyrulmaktan nâşî bu fakîr bi'n-nefs kasaba-i Beşiktaş'da vâkî' sâhil-saray-ı sultânî dâme mahfûzan bi'l-kuvveti's-samedânîde darû's-sa 'âdeti'ş-şerîfe ağası hazretlerine mahsûs odaya varub müslimîn huzurlarında 'akd-i meclis-i şer'-i şerîf-i Ahmedî ve bast-ı seccâde-i hûkûmet-i Muhammedî olundukda vâkîfe-i müşârû'n-ileyhâ hazretleri taraf-ı bâhirü'ş-şerîflerinin zikri câ'i vakıflarını takrîr ve ba'dehû da'vâ-yı rucû'a istirdâda vekîlleri olduğu mahzar-ı hâsm câhid-i şer'îde şuhûd-ı 'udûl ile şer'an sâbit ve sübût-ı vekâletlerine hükmi şer'î lâhık olan Darû's-sa'âdetü'l-'aliyye ağası sa'âdetlü 'atûfetlü re'fetlü Hâfız İsa Ağa Hazretleri meclis-i ma'kûd-i mezkûrede vakf-ı âtî'z-zikre li-eclî't-tescîl ve'l-itmâm emrû'l-vakf ve't-tebsîli mütevellî nasb ve ta'yîn buyrulan hâlen Devlet-i 'aliyye-i ebediyyetü'l-istimrârda şehremâneti mansıbıyla şeref-yâb Hâcegân-ı divân-ı mu'allâ erkânından sa'âdetlü semâhatlü Hayrullah Efendi Hazretleri mahzarında bi'l-vekâle ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î buyurub müvekkilem usta-i müşârû'n-ileyhâ hazretleri Cenâb-ı Rabbü'l-erbâb ve Mâlikü'r-rikâb hazretlerinin ihsân eylediği ni'âm-ı celîle ve minen-i cemîleyn ba'de't-tefekkür mâ 'indeküm yenefedu ve mâ 'inda'l-lâhi bâkin²⁷ mefhum-i şerîfinden âgâh ve mâ tukaddimû li-enfusiküm min hayrin tecidûhu 'inde'l-lâhi²⁸ mazmûn-ı münîfinden berât-bâh olub *inne'l-hasenâti yüzhibne's seyyiât*²⁹ nazm-ı latîfi üzere vesîle-i fevz-i sa'âdet ve sebeb-i tahsîl-i rızâ-yı Rabbü'l-'izzet olunduğu muhakkak ve müsbet olan hasenât-ı bâkiyye cânibine meyl ve 'azîmet ve tedârik-i zevâhirine müsâri'ât birle vakf-ı câ'iyü'z-zikrin sudûrına değin arsası mahrûse-i Galata Kadısı faziletlü efendiler nezâretlerinde olan ol mahrûse-i mezbûreye muzâfe kasaba-i Top-hâne'de Merhûm Sefer Kethüdâ mahallesinde vâkî' merhûm-ı mezbûrun kendi ismiyle müsemmâ mescid-i şerîfleri vakfına yevmî üç akçe mukâtaa'-i zemîn ile müvekkil-i müşârû'n-ileyhânın ber-mûceb-i temessük vakf-ı mezbûr der 'uhde ve tasarruflarında olub vâkîf-ı merkûmun mescid-i şerîf-i merkûmları ittisâlinde kâin ma'lûmetü'l-hudûd tûlen ve arzan bi-hesâbi terbî' kırk sekiz zirâ 'arsa-i mevkûfe üzerine kendi mallarıyla müceddeden binâ ve ihyâ buyurdıkları mâ-i lezîz çeşmesi ebniyesini Hüdâvendigâr-ı esbak merhûm ve mağfûr

27 *Nahl Sûresi*, 96. Âyet.

28 *Bakara Sûresi*, 110. Âyet.

29 *Hud Sûresi*, 114. Âyet.

25 *Tin Sûresi*, 4. Âyet.

26 *Zilzal Suresi*, 7. Âyet.

Sultan Mahmud Han tâbe serâhû hazretlerinin Bağçe Karyesi nâm mahalde vâkî bend-i sağırleri misline ilhâk ve idhâl olunan merhûm ve mağfûrun-lehâ Mihrişâh Valide Sultan evkâfî mâ-i lezîz-i ma'lûmetü'l-mikdârının fazlasından yevmî iki akçe icâre-i mü'eccele ile bâ-temessük vakf-ı müşârû'n-ileyhâ müvekkilem müşârû'n-ileyhânın tasarruflarında olub ana musluğundan ahz çeşme-i merkûmlarına varınca kendi mallarından kanavât ferşiyile ihdâ eyledikleri bir masura mâ-i lezîzin kanavât-ı müsennât-ı memlûkesi ve kanavât-ı mezkûreye tab'iyiyetiyle mâ-i lezîz-i merkûmi râtîbe-i mâl ve enfûsî menâllerinden ifrâz ve kemâl-i imtiyâz ile muhtâr kıldıkları râyic ve fî-hâze'l-vakt kırk bin kuruş nukûdları hasbete'n-li'l-lâhi'l-'aliyyi'l-a'lâ ve taleben li-marzâtî rûh-i rasûli'l-mu'allâ vakf-ı sahîh-i şer'î .... ve habs-i sarîh-i mer'î-i muhalled ile vakf ve habs buyurub ol vechile ta'yîn-i şurût ve tebyîn-i kuyûd buyrulur ki mârrû'z-zikr kırk bin kuruş bâ-ma'rifet-i mütevellî münâsib mahallerde akâra tebdîl birle iktizâsına nazaran icâre-i vâhide veya hud icâreteyn-i mezkûreteyn ile tâlibine icâr olunub hâsıl olan icârâtan mahmiye-i İstanbul'da Bağçe Kapusu hâricinde hâlen mesned-ârâ-yı serîr-i saltanat ve revnak-efzâ-yı taht-ı hilâfet-i zill-i za'lîl ile ol pâdişâh-ı âlempenâh ve şevketlü ve azametlü kudretlü efendimiz hazretlerinin müceddeden binâ ve ihyâ buyurdıkları Câmî'ü'l-hüdâya ismiyle müsemmâ câmi'-i şerîf-i dil-küşâ ve ma'bed-i latîf-i ferah-fezâlarında beher-sâl-i ferhunde-fâl mâh-ı mübârek reb'ülevveli hilâlinde üç nefer hoş-elhân ve hûb-âvâz ve nağme-perdâz kimesneler hazret-i peygamber-i âhir-zamân sebep-i zuhur-ı kevn-i mekân şehinşâh-ı taht-ı kurb-i Mevlâ ihsân-ı Cenâb-ı Hak Te'âlâ hâtîme-i mushaf-ı risâlet virildi zülâl-i şefâ'at ve merhamet mefhar-ı kevineyn ve rasûlî's-sakaleyn gevher-i vefâ sultân-ı enbiyâ Muhammedü'l-Mustafâ 'aleyhi efdâlü't-tahiyye hazretlerinin menkıbet-i mevlûd-ı şerîf-i meymenet rûy-i ırağlarını kırâat eyleyüb sâlifü'z-zikr üç kimesneye senede elli kuruş virile ve yevm-i merkûmda mevlûd-i şerîf-i şeref-bahşâ 'akabinde câmi'-i şerîf-i mezkûr imamları ve huffâzdan bir kaç kimesne birer aşr-ı şerîf tilâvet eyleyüb bu mukâbilde icâre-i merkûmdan senede kırk kuruş cümlesi beyinde taksîm oluna ve câmi'-i şerîf-i mezkûrda yevm-i cum'a vâ'izi olan efendi yevm-i merkûmda huzzâr-ı meclis olan müslimîn ve müslimâta va'z ü nush-i bend idüb ba'de du'â ve aşr-ı şerîflerden ve sâir

tesbîhât ve tehlîlâtdan hâsıl olan üçür ve mesûbâtı evvelâ rûh-i pâk seydidü'l-kâinât 'aleyhi efdâl-ü's-salavât savb-ı şeref-i üzerine ve âl u evlâd u as-hâb u zevcât-ı tâhirât-ı âlî derecâta ve sâniyen enbiyâ u evliyâ ve ebrâr-ı etkiyâ u meşâyih-i asfiyâ u mukarrebîn-i hudâ ervâhına ve sâir mü'minîn ve mü'minât ervâhına ihdâ eyleyüb bu mukâbeledede icâre-i merkûmeden vâ'iz-i mezbûra senede yirmi beş kuruş virile ve icâre-i mezkûreden senede bin sekiz yüz elli beş kuruş ifrâz ve meblağ-ı mezkûr ile yevm-i mezbûrde huzzâr-ı meclisi ta'tîr-i dimâğa ve teşne-lebân-ı bâdiye-i aşk-ı ilâhî ve atşân-ı muhabbet-i risâlet-i penâhîyi hulvü'l-mezâk ve ratbû'l-lisân itmek için sükker ve şerbet ve gül-âb ve öd malzemedden bardak ve tabla iştirâ ve iktizâsı üzere mahallerine de harc u sarf olunub meblağ-ı mezkûrdan bâkî kalur ise cânib-i vakıfta ibkâ oluna ve yevm-i merkûmda ve câmi'-i şerîf-i mezkûrda çabuk ricâlden nazîf u pâk dört nefer kimesne hizmet ve neşr-i sükker ü şerbet eyleyüb bu mukâbeledede icâre-i mezbûrdan her birine beşer kuruşdan senede yirmi kuruş virile ve câmi'-i şerîf-i mezkûrun kayyumları yevm-i merkûmda bâb-ı câmi'î küşâd eyleyüb mukâbelesinde icâre-i merkûmeden senede on kuruş virile mârrû'l-beyân Sefer Kethûda mescid-i şerîfde müezzin bulunan kimesne zikr-i mürûr iden mâ-i lezîz çeşmesinin tasını sabâh u mesâda ta'lîk ve hıfz eyleyüb mukabelesinde icâre-i mezbûreden yevmî altı akçe vazîfe verile ve sınıfında mâhir ve mücidde ve sâ'î bir rahbân çeşme-i merkûmun mecrâ-i kanavâtını lede'l-iktizâ tathîr ve tanzîf u tanzîm ile mâ-i lezîz-i mezkûrî çeşme-i merkûm sabâh u mesâ icrâ itdürülüb mukâbelesinde icâre-i merkûmeden beheri yevmî altı akçe rahbân vazîfesine mutasarrıf ola gerek çeşme-i merkûmun ve gerek mâ-i lezîz-i mezkûr kanavâtının cüz'î ve küllî iktizâ iden ta'mîrât u termîmâtı mesârıfı bâ-ma'rifet kâ'immakâm-ı mütevellî-i vakf icâre-i mezkûreden harc u sarf ile ta'mîr u tanzîm oluna ve bir çabuk kalem ve sâhib rakam ve fenn-i kitâbette müselleme kimesne vakf-ı mezkûra kâtib-i rufâik ve hakâyıkı ile îrâd ve mesârıfı muhâsib olub icâre-i merkûmeden yevmî on akçe vazîfeye mutasarrıf oluna ve tahsîl-i icârâta mukaddem ve mübrem ve hidemât-ı vakıfda mücidde ve sâ'î ve merâsim-i ikdâm ve ihtimâm-ı mürâ'î bir kimesne vakf-ı mesfûra câbî olub kezâlik beher yevm on akçe cibâyet vazîfesinin mutasarrıf ola ve icâre-i mezkûreden senede beş yüz kuruşu

ifrâz ve Mekke-i Mükerrreme'de sâkinûn kırk nefer harem ağavâtı beylerinde taksîm için ser-sakâyı evvele teslîmen irsâl olunub ol dahi mahalline îsâl-i birle vusûl senedini mahallinden ahz ve cânib-i vakfa teslîm eyliye ve vakf-ı mezkûruma sa'âdetlü dârü's-sa'âdeti's-şerîfe ağaları hazretleri ber-vechi hasbî nezâretlerini bi-dirîğ buyuralar ve vakf-ı merkûm mademki vücûd-i ismet-âlûdum zînet-bahşâ-yı harem-sarây-ı sıhhat ola kendim müteveli olub dilediğim zâtı kâimmakâm mansıbıyla irâde idüb 'azli dahi yedimde ola. Bâlâda mastûr olan bi'l-cümle mesârif ve umûr-ı vakf kâimakâm mûmâileyh ma'rifetiyle harc u sarf ve irâde olunub yevmî yirmi akçe vazîfeye mutasarrıf oluna ve min-kıbeli'r-rahmân cismimde dirîğâ olunan hâliyât-ı hayâtım yed-i kâbz-ı ervâh ile tecrîd buyruldukda şevketlü mehâbetlü 'azametlü kudretlü pâdişâh-ı 'âlem-penâh efendimiz hazretlerinin evkâf-ı hümâyûnlarına kâimmakâm-ı müteveli olan vakf-ı mezkûrma dahi vazîfe-i mersûme ile müteveli ola ve ta'yîn eylediğim mesârif-i muharrere-i mezkûra ba'de'l-edâ icâre-i merkûmdan fazla kalur ise cânib-i ol vakıfda hıfz-ı birle cem' oldukda bâ-ma'rifet-i kâimakâm-ı müteveli vakf-ı mezkûr için akâr iştirâ ve ilhâk oluna murûr-i eyyâm ve kurûr-ı şuhûr-ı a'vâm ile şurût-ı muharrere-i mezkûreye ri'âyet-i müte'azzire olur ise ğalle-i vakf-ı mezkûr haremeyn-i şerifeyn fukarâsına harc u sarf oluna ve vakf-ı mezkûrumun tağyîr u tebdîl ve teksîr u taklîli merreten ba'de uhrâ yed ü meşiyetimde ola deyû ta'yîn ve tahsîs-i şurût u kuyûd ve tebyîn u tensîsi 'ukûd birle hatm-i kelâm ve istiğâ-yı merâm buyurdıklarına binâen ben dahi meblağ-ı merkûme kırk bin kuruşu fâriğân anî's-şevagil müteveli-i muma-ileyhe bi'l-vekâle teslîm ve çeşme ebniyesi ve kanavât-ı mezkûreleri mahallinde kabza teslît eylediğimde ol dahî meblağ-ı merkûmi vakfiyet üzere bi't-tevlîye tesellüm ve sâirini kabz ba'det't-tasallut herbirini mahallinde lâyıkı vech üzere kabz ve tesellüm idüb sâir mutasarrıfân-ı evkâf ve mütevellyân-ı eslâf misüllü tasarruf eyledi didiklerinde ğibbe't-tasdikü's-şer'î emr-i vakf tamâm ve hâl-i teslîm-i encâm buyurulmuş iken vekîl ağa-yı müşârû'n-ileyh hazretleri semt-i vifâktan cânib-i şikâka sülûk ile bi'l-vekâle vakf-ı mezbûrdan rucû' ve müteveli-i mûmâ-ileyh ile husûmet ve nizâ'a şurû' idüb evvelâ kanavât-ı mezkûre menkûlâtıdan olub ve bu menkûle menkûl-i muhavvel kısmının vakfiyeti İmâm-ı A'zam ve İmâm

Ebû Yûsuf hazretleri katlarında gayr-i sahîh olduğundan mâ'adâ 'arsası bir cihetle vakfolan mülk ebniyenin dahi cihet-i uhrâya vakfiyeti ba'zen e'imme-i kirâm katında sahîh-i bâ-savâb ağâz idüb egerçe hali bâlâda tafsîl ve beyân ve şerh ü ayân olunan minvâl üzere dirliği kanavât-ı olmayub ve vakf-ı nukûd ve ona müteferri' olan şurût u kuyûd inde'l-eimmeti's-selâseti'l-Buhârî 'aleyhi rahmeti'l-meliki'l-kâdir sahîh olmamağla ve vakf-ı mezkûrdan rucû' idüb kanavât ve çeşme ve nukûd-i mezkûreleri ke'l-evvel müvekkilem müşârû'n-ileyhânın mülkine istirdâd iderim didikde müteveli cevâb mezkûre menkûl müte'ârif olub vakfiyeti İmâm Muhammed Hasan eş-Şeybânî Hazretleri re'y-i münîr ve mezheb-i hatîrlerinde sahîh el-yevm 'amel u fetvâ-yı İmâm-ı mûmâileyh kavli üzere olub ve 'arsa-i mevkûf üzerinde olub ve 'arsa-i mevkûfe üzerinde olan mülk ebniyenin cihet-i uhrâya vakfiyetini bazı meşâyih-i 'izâm tecvîz idüb ve İmâm-ı mu'teber Hazreti İmâm Züfer 'aleyhi rahmetü'l-Melikü'l-ekâbirden İmâm Muhammed bin Abdülâh el-Ensâri 'aleyh-i rahmetü'l-Melikü'l-Bârî rivâyeti üzere vakf-ı nukûd ve ana müteferri' olan şurût u kuyûd sahîh olmağın red ve teslimden imtinâ' iderüm deyû hâkim-i hâsım-i mevkî-i sadr-ı kitâb bi-tevfîr-i refi'îl müstetâb efendi huzûrunda müterâfi'ât ve her biri mübteğâsinca fasl u hasme tâliben olduklarında hâkim-i mûmâileyh esbeğâlâhü ni'amehu aleyh ve dahi bu babda tefekkür-i fâ'ik ve te'emmül-i lâyık-ı birle temhîr-i kavâ'id hayr-ı ûlâ ve teşyîd-i mebânî ve vakf-ı uhrâ görmekle tarafeynin kelâmına nazar ve mubattal haber olmakdan hazer idüb âlimen bi'l-hilâfi'l-câri beyne'l-eimmet-i eşrâf ve mürâ'iyen bi-cemî'i mâlen yed minhü fi'l-hükm bi'l-evkâf 'alâ re'y-i men yerâh mine'l-e'immeti'l-müctehidîn-i rızvânu'l-lâh-i teâlâ aleyhim ecma'în kanavât ve ebniye ve nukûd-i mezkûrların vakfiyetleri sıhhatine vekîl-i mûmâileyh mahzarında hükm idecek vekîl-i müşârû'n-ileyh hazretleri inân-ı kelâmını semt-i âhara 'atf idüb egerçe vakf-ı kanavât ve ebniye ve nukûd ve ona müteferri' olan şurût u kuyûd sıhhat buldu lâkin Hazret-i İmâm Yusuf Ebî Hanife mûmâileyh katında sıhhat-i luzûmu müstelzim olmamağla eşyâyı muharrere-i mezkûreyi yine müvekkil-i müşârû'n-ileyhânın mülküne istirdâd iderim didikde müteveli-i mezkûr i'âne'l-lâhi'l-melikü's-şekûr tekrar cevâba mütesaddî olub gerçi İmâm-ı mûmâileyh katında hâl zikrolunan minvâl üzerinde

lâkin hazreti imâm Yûsuf katında vâkıfın mücerred ve vakfiyyet kavliyle vakf-ı sahîh ve sıhhat-i lüzûmu müstelzim olub ve hazreti imâm-ı sâlis Muhammed ibn-i Hasan eş-Şeybâni re'y-i münîrlerinde teslîm-i ile'l-mütevelli ve zikr-i te'yîd ile vakfa lüzûm ârız olmağla 'alâ re'yihüme's-sedîd ve vakf-ı mezbûrun lüzûmuna dahi hükmolunmak matlûbumdur didikde hâkim-i mûmâileyh lâ-yezâle'l-Hak câriyyen beyne yedeyhi imâmeyn-i mûmâileyhimâ re'y-i şerîfleri üzere vakf-ı mezbûrun lüzûmuna dahî vekîl-i müşârünileyh mahzarında hükm-i sahîh-i şer'î ve kazâ-yı sarîh-i mer'î itmeğın ba'de'l-yevm cümlesi vakf-ı sahîh ve lâzım

olub naks u nukâs-ı mecâl ve tebdîl-i şurût u tağyîr-i kuyûd-ı vâkıfe-i müşârü'n-ileyhâdan gayra mecâl ba'îd 'ani'l ihtimâl oldu *femen beddelehu ba'de mâ semî'ahu fe-innemâ ismuhu 'ale'l-lezîne yubeddilûnehu innallâhe semî'un 'alîm*³⁰ ve icrâyü'l- vâkıfiyyetihi 'ale'l-hayyi'l-cevâdî'l-kerîm cerâ zâlîke ve hurrîre fî yevmi's-sâlis ve'l-ışrîn min şehri Recebi'l-ferd sene ihdâ ve selâsîn ve mi'eteyn ve elf

Şuhûdu'l-hâl

Süleymân Ağa ibn Abdullâh

Mehmed Saîd Ağa ibn Abdurrahmân

Es-seyyid Ahmed Halîfe Kâtib-i Hazret-i Ağa-yı Darü's-sa'âdeti's-şerife

30 *Bakara Sûresi*, 181. Âyet.

Ek 2: Cevrî Usta'nın H.1231 / M.1816 Tarihli Vakfiyesi'nin Sûretî (VGMA, 746: 10)

Ek 3: Cevrî Usta'nın H.1231 / M.1816 Tarihli Vakfiyesi'nin Sûretî (VGMA, 746: 11-12)

